

O ULOZI LEKSIKA PRI UCENJU STRANOG JEZIKA DJECE JUGOSLAVENSKIH RADNIKA U DIJASPORI

Josip Matešić

U suvremenoj lingvistici neosporno je mišljenje da riječ (lekeem) valja smatrati osnovnom jezičnom jedinicom, jedinicom koja u hijerarhiji komunikacijskog sistema zauzima posebno mjesto. Proizlazi to iz činjenice da ova jedinica može istovremeno vršiti niz funkcija u jeziku: komunikativnu, pragmatičku, signifikativnu, nominativnu. Funkcionalna opterećenost riječi toliko je mnogo-strana da ona jednom može nastupiti kao morfem, a drugi puta kao samostalan član u komunikativnom procesu, kao jedinica govornog iskaza. Riječ posjeduje i nominativno i tvorbeno svojstvo. Njezina univerzalnost opredjeljuje joj centralnu poziciju u sistemu jezi-ka. Zbog ovakva svojstva možemo tvrditi da je - s teorijskoga i pragmatičkog aspekta - riječ ona komponenta jezika koja omogućuje realizaciju osnovnih društveno-socijalnih zadataka. Bez poznavanja leksika nemoguće je govoriti o vladanju jezikom. Pomoću riječi označujemo predmete, pojave, pojmove - iskazujemo emociju, volju, želju, sve ono što ulazi u sferu komunikacije.

Svaka riječ kao pojedinačna, samostalna jedinica leksičkog sastava jednog jezika stoji u međusobnoj vezi s drugim jedinicama, oblikujući rečenicu. Tako je u svakom jeziku. Međutim s obzirom na leksičko blago postoje razlike u pojedinim jezicima i u pogledu kvantitativnog sastava i u pogledu govorne oblikujuće realizacije. Ova pojava vidljiva je pri svakoj usporedbi dvaju ili više jezika, a posebice to vrijedi za genetski različite jezike kao što su hrvatski i njemački odn. švedski jezik.

Ova tri jezika nalaze se u centru mojih zapažanja odn. rezultata o kojima će ovdje biti riječi. Najprije nekoliko napomena manje više opće teoretske prirode. Zbog genetske razlike spomenutih jezika postoje u njima kategorije koje je teško i ponekad nemoguće prenositi iz jednog jezika u drugi. S ovom tvrdnjom u vezi prototipno neke čimbenike. U hrvatskom jeziku postoje tri dijalekta (štokavski, čakavski, kajkavski) sa gotovo bezbroj lokalnih govora. U njemačkom a i u švedskom jeziku (koliko je meni situa-

cija poznata) zastupljenost i dijalekata i lokalnih govora znatno je manja. Bitne su razlike u ovih jezika elijedeće: pojava glagol-skog vida u slavenekih jezika pa tako i u hrvatskom i nepostojanje ove kategorije u germańskim jezicima, zatim javljanje člana u njemačkom jeziku i beäalanost nominalne paradigme u hrvatskom, ili red riječi u njemačkom i u usporedbi sa redom riječi u hrvatskom jeziku itd.

Ali vratimo se temi. O izvanjskim faktorima koji utjecu na aemantičku promjenu riječi migrantske djece jugoslavenskih radnika osvrnut ćeno se na kraju izlaganja. Zapažanja koja ovdje iznosim baziraju se na tzv. "njemačkom" i "svedskom" slucaju. U prvom slučaju polaziäte razmatranja je analiza kontakata na bazi postojećih razlika između dvaju jezika. Pri tome polazimo od elijedeóeg modela ekvivalencije:

1. totalna ekvivalencija - potpuna suglasnost obaju jezika na semantickoj razini;
2. abudantna ekvivalencija - jeziku izvornika odgovaraju u jeziku primaoca viae leksema s istim znacnjem npr. Helligkeit = jasnoca, svjetlost; Henker = krvnik, dželat;
3. parcijalna ekvivalencija - opseg znacjenja leksema u jeziku izvornika veci je od opsega znacjenja u jeziku primaoca, npr. Onkel = 'ujak', također 'strie'; odn. opseg znacjenja u jeziku izvornika manji je od opsega znacjenja u jeziku primaoca, npr. Bucht = 'zaliv, uvala'.
4. nulta ekvivalencija - jeziku izvornika ne odgovara ni jedno znacjenje u jeziku primaoca.* U pogledu nulte ekvivalencije smatramo da postoji:
 - a) referencijalna nulta ekvivalencija - znaci nepostojanje designata i njemu odgovarajućeg ekvivalenta u sistemu traženog (njemačkog) jezika, npr. "delegatski sistem" iii "džezva" (turc);
 - b) signifikativna nulta ekvivalencija - znaci nepostojanje odgovarajućeg kodificiranog designata u traženom jeziku, iako odgovarajućl denotât postoji u objektivnoj sredini govornika traženog jezika, npr. "mezetiti" = jesti meze (jelo koje ljudi zalažu uz rakiju); to biva kada druâtvo izvornog jezika kogni-

tivno različitosti pojave stvarnosti, obično na osnovu kriterija za njemu specifične potrebe, za razliku od sredine drugog jezika;

- c) stilistiko-pragmatična ekvivalencija - . znači nepostojanje odgovarajućih normi s istim stilističko-pragmatičnim oznakama u traženom jeziku; kao primjer mogu poslužiti emocionalno-pragmatično obojeni turcizmi ili germanizmi u hrvatskom jeziku; razlog tome valja tražiti u različitim socijalnim, teritorijalnim i drugim faktorima društva.

Znanost o prevorfenju, kao što je poznato, izradila je više metoda kada je u pitanju nulta ekvivalencija: kalkiranje, primjenu analogije, opisivanje i tvorbu novih riječi. Stilistiko-pragmatična ekvivalencija primjenjuje se gdje postoji neposredno posuđivanje, tj. u uvjetima gdje se različiti jezici govore u topografski i društveno-političkoj istoj zajednici, kao što je to slučaj s "gastarbajterima".

Budući da moje izlaganje ima u vidu leksik i njegovo usvajanje pri učenju stranog jezika migrantske djece, nije nevažno ni pitanje: što podrazumijevamo pod pojmom djeteta? Glasoviti hrvatski fonetičar P. Guberina u članku "O uspješnijim mogućnostima slušanja stranog jezika kod djece" na osnovu provedenih eksperimenata - uz pomoć bioloških, neurofizioloških, psiholoških, neuropsiholoških i psiholingvističkih objašnjenja smatra da postoje tri faze koje dijete prolazi pri percepciji glasova drugog jezika: 1. faza - djeca do 6-7 godina; 2. faza - djeca između 6-7 do 9 godina; 3. faza - djeca od 9 do 14 godina.² U eksperimentu na kojem se zasniva prvi, praktički dio ovog izlaganja, a koji je proveo moj student Pavao Rostohar u svrhu pisanja magistarske radnje, starost ispitanika (djece probanada) iznosila je između 10 i 15 godina. Bila bi to dakle posljednja faza djetetova razvitka. Ispitivano je 13 djece. Osmoro je rođeno u Jugoslaviji a petoro u SR Njemačkoj, po spolu pet dječaka i osam djevojčica. Od toga broj devetoro je počelo pohađati školu u SR Njemačkoj, a četvero je nastavilo školovanje u Njemačkoj nakon četiri završena razreda u Jugoslaviji; devetoro je počelo i dječji vrtić u SR Njemačkoj. Sva djeca su počela tzv. dopunsku nastavu na materinskom jeziku. Ispitanici govore oba jezika: hrvatski i njemački. Bilingvizam je bio u svakom pojedinom slučaju *conditio sine qua non*. Od djeteta se je zahtijevalo da prepriše tekst Grimmove priče "Das tapfere Schneiderlein" (Hrabro krojačica) pošto je dijete taj tekst s kazete saslušalo na njemačkom jeziku. Uz pomoć slikovnice i eventualnih pitanja dijete je priču ponavljalo na hrvatskom jeziku.

Eksperiment je izvršen između prosinca 1983. i svibnja 1984. g. U toku ispitivanja dvanaestoro djece se izjasnilo da poznaje priču, što je bila prednost za spontanost prepričavanja.

Prije nego počnem iznositi putem ankete dobivene rezultate, osvrnut ću se na mnogodiskutirani problem o terminu: dvojezičnost vs. vijejezičnost (Zweisprachigkeit, Mehrsprachigkeit), jezik davaoca (L1), jezik primaoca (L2), prvi jezik, drugi jezik itd. Kada je prije nekoliko godina pod mojim rukovodstvom jedna radna grupa u Mannheimu pripremala projekt o jeziku jugoslavenskih i turskih "gastarbeiters", odlucili smo se za termin "komplementarni jezici" (ko-jezici, die komplementären Sprachen). Prema predloženoj definiciji tadašnjeg suradnika grupe doc. dr. L. Augburgera pod terminom ko-jezici podrazumijevamo čuvanje pojedinih jezika u jezičnom savezu koji sačinjava komplementarna (dopunska) vijejezičnost. U vezi s ovim valja razlikovati između "primarnog materinekog jezika" - u slučaju migrantske djece iz Jugoslavije to je njemački jezik, te "izvornog jezika" ili "jezika podrijetla" (Primäre Muttersprache i Herkunftssprache) - dakle hrvatskog jezika.³ Opažanja su pokazala da s vremenom opada znanje materinekog jezika (obično u toku prvih pet godina nakon pohađanja njemačke škole), dok njemački jezik istovremeno preuzima ulogu tzv. primarnog materinekog jezika. Utjecaj njemačkog jezika očituje se na svim jezičnim razinama u vidu interferencije. Naravno, utjecaj nije svugdje isti. Naj snažniji je na području leksičkom, pa tu s pravom možemo govoriti o "filteru" stranog jezika; slabiji je utjecaj u području sintakse, a najslabiji u fonetici i morfologiji.

S obzirom na leksik Rostoharova anketa pokazala je da su djeca nastojala različitim putem pronaći zamjenu za riječ koju nisu razumjela. Bivalo je to na slijedeće načine:

- a) izjavom: ne znam kako se kaže ili sl.,
- b) upotrebom perifraetične fraze;
- c) primjenom poznatijeg leksema;
- d) upotrebom pogresnog leksema kao posljedica semantičke divergencije;
- e) upotrebom pogresnog leksema kao posljedica formaine divergence;
- f) jednostavno upotrebom pogresnog leksema;
- g) upotrebom semantifiki pogresnog leksema bez posebne motivacije.

Ad a) Kod nepoznavanja vokabulara dijete se isprifiavalo nalazeci izgovor: ne znam kako se kaže, fali mi izraz i si. Konkretno

se to ticalo rijeöi: krojač, pekmez, naprstak, kralj, div i dr. - ukupno 15 puta.

Ad b) Za nepoznatu rijeć dijete je upotrebljavalo perifrasticnu frazu, npr.: ovaj veliki ćovlek (mj. ovaj div); udariti (mj. gurati) nogom, te slično u primjerima za lekseme kaput, dvorac, smetliète i dr. ukupno 24 puta.

Ad c) Nepoznatu rijeć dijete je zamijenilo njemu poznatijom ali semantifiki drugacijom ili slabije diferenciranom, npr. gla-gol raditi kao oznaka različite vrste posla potrebljavan je umjesto glagola slvati. lesti. Iii glagol reći zamijenjivao je glagole obećati. narediti. pitati. Ili supstantiv fioviek oznañivao je kralja. diva. Do zamjena ove vrste došlo je u 9 slučajeva. Takos kod tog covieka (mj. kralja); on treba raditi (mj. sivati); žao mu je bilo sto je to rekao (mj. obećao).

Ad d) Primjena pogresnog leksema kao posljedica semantičke diver-gencije nastala je u primjerima kada je ispitanik za jedan njemafiki pojam u svijesti raspolagao s vise semantiöki blis-kih ili gotovo bliskih pojmova odn. njihovih simbola. Za njemački leksem dijete je upotrijebilo takav ekvivalent koji jednostavno podsjeća na prijevod. Ovu pretpostavku možemo dokumentirati slijedećom činjenicom. Djeca, zamoljena da pokazu dio tijeia koji odgovara znacenju rijeui ruka i noga, pokazala su samo onaj dio koji odgovara njemačkim rijećima: Hand i Fuss.

Anketa je pokazala slijedeće mogućnosti pogrešne zamjene:

1. Ako se prisvojne zamjenice moi, tvoi. njegov itd. odnose na subjekt u rećenici tada se u standardnom jeziku upotrebljava povratno-prisvojna zamjenica svoi; vidim svoju kucu. Ispitani-ci su grijeñili upotrebljavajući mol, tvoi. njegov mj. svoj. npr! kralj je morao dati pola njegovog (mj. svog) bogatstva.
2. Za njemačku imenicu Land upotrebljavani su bez razlike ekviva-lenti znacenja 'zemlja' - država, selo, zamljište, npr: ide u drugu državu (mj. zemlju): da imaju na selu (mj. u zemlji) i dr.
3. Njemacka imenica Rock ima u hrvatskom dva znaćenja: suknia (Damenrock) i kaput (Teil der Herrengarderobe). Ovu razliku ispitanici nisu poznavali pa su govorili: rukav od suknie (mj. od kaputa).

4. Njemački glagol können označuje mogućnost, sposobnost - u hrvatskom jeziku moći i znati. Djeca nisu razlikovala ova značenja, npr. : što je mogao (mj- znao je) pjesti; mogao je (mj. znao je) on sve.
5. Za njemački glagol schlagen primjenjivani su glagoli udarati/udariti, ubiti, tući, npr.: i onda ovoga ubij (mj. udari); i on ih le tukao (mj. ubio) i dr.
6. Za glagol glauben = 'vjerovati' upotrebljen je glagol misliti, npr. : ne mislim (mj. vjerujem) da si ti to uradio; ako ne miellé (mj. vjerujes) i dr.
7. Umjesto glagola leben = 'živjeti' djeca su govorila stanovati, npr. : on voli tamo stanovati (mj. živjeti). Ukupan broj pogrešno upotrebljenih zamjena u ovoj rubric! iznosi 29.

Ad e) Upotreba pogrešnog leksema kao posljedica formalne divergencije. Formalna divergencija znači glasovnu sličnost dvaju leksema s različitim semantičkim značenjem. Može to nastati u jednom jeziku ili u dva različita jezika.

1. S obzirom na dva različita jezika - njemački i hrvatski jezik - postoji primjer glagola wollen koji je bio zamijenjen glagolom voljeti, npr. da voli (u značenju 'želi') tamo stanovati; ne voli (mj. želi) ići u krevet;
2. Unutar hrvatskog jezika, npr.:
 - a) drveta mj. drveće: i onda su drveta izvadili iz zemlje;
 - b) otkupiti mj. okupiti: i onda se otkupio svijet; odspavati mj. naspavati se: i kad se tu lijepo odspavao: misliti mj. razmišljati: i on je mislio što.
3. Glagoleći vid (aspekt) ponekad ispitanici nisu razlikovali; tako imamo spavati mj. zaspati: oni ne mogu još spavati: prodati mj. prodavati: jedna žena prodala kruh; odmoriti se mj. odmarati se: dugo će se odmoriti. U pogledu formalne divergencije grijesilo se 22 puta.

Ad f) Uzrok upotrebi pogrešnog leksema bez opravdane motivacije bit će jednostavno nepoznavanje leksika, npr.: da je on veliki rat (mj. junak); to su došle muhe i legli su (!) (mj. sjele su) na kruh. U korpusu sličnih slučajeva ima 11 puta.

Ispitanici su upotrebljavali 1 hibridne riječi, tj. tvorenice kojima je osnova njemačkog a nastavak (morfem) hrvatskog podrijet-la, npr. :

tu ima dva što su riza (mj. diva : Riese);
 i pola njegovog šlosa (mj. dvorca : Schloss);
 ovdje na špermilu (mj. smetliétu ; SpermQll);
 da on to može ovako rolati (mj. kotrljati : rollen). -
 Ukupno 14 puta.

Rjede se je pojavio pogresni oblik hrvatske riječi zbog nedovolj-nog znanja jezika, npr. :

nakupio je najprije kameniica (mj. kamenja);
 ide gore na jedno drveto (mj. drvo);
 da si ti nal lak (mj. najjaci). - Svega 5 puta.

Kada sam dobio poziv da sudjelujem na ovom skupu, zamolio sam prof. burovica da mi pošalje materijal ankete koji je sa svojim suradnicima proveo u djece što žive u Svedskoj. Materijal mi je poslan i srdačno zahvaljujem na učinjenoj usluzi. Kolege iz Švedske primijenili su slijedeću metodu: ispitanicima (starost djece mi je nepoznata) pokazali su sliku i pitali za njezin sadržaj; tražili su od djeteta da ono imenuje slikom predloženi predmet ili pojam. Anketirano je 50 upitnika, a ispitano 276 djece. Ja sam napravio statistiku izračunavši u procentima koliko je odgovora bilo točnih, koliko pogrešnih a koliko bez odgovora. Isp. tablicu.

Korpus je sačinjavalo 50 slika. Ispitano je 276 djece. Rezultati u procentima:

slika	broj	pravilan odgovor	pogrešan odgovor	bez odgovora
šator	(1)	88,8%	4,3%	14,9%
vatra	(2)	81,9%	5,1%	13,0%
prozor	(3)	87,7%	5,0%	4,3%
krpa, peškir] (4)	84,8%	2,2%	13,0%
ručnik, šugaman		65,2%	13,8%	21,0%
oblak	(5)	97,1%	0%	2,9%
sunce	(6)	68,2%	7,2%	24,6%
most	(7)	69,6%	11,6%	18,8%
lula	(8)	81,2%	8,7%	10,1%
slon, surla	(9)	92,8%	2,2%	5,1%
drvo, hrast	(10)			

češalj	(11)	93,5%	2,2%	4,3%
sat, ura, budilnik budilica	(12)	97,1%	1,4%	1,4%
kajliš, kolan	(13)	66,7%	10,1%	23,2%
srce	(14)	97,1%	0%	2,9%
stolica	(15)	92,0%	5,5%	2,2%
levak, lijevak	(16)	14,5%	8,7%	76,1%
klas, klasja, žito	(17)	36,2%	18,5%	45,3%
ruka	(18)	84,8%	11,0%	2,2%
krug	(19)	50,8%	26,1%	23,2%
cipele	(20)	94,2%	4,7%	1,1%
lanac	(21)	59,4%	7,5%	32,6%
sidro	(22)	12,0%	8,3%	79,7%
ključ	(23)	96,4%	1,4%	2,2%
korpa, košarica	(24)	75,4%	6,2%	19,2%
gušter	(25)	49,3%	10,9%	39,8%
loč	(26)	9,4%	39,1%	51,4%
put	(27)	84,8%	5,9%	8,7%
lopov, tat	(28)	63,8%	16,7%	19,6%
garaža	(29)	68,8%	28,3%	2,2%
uteg	(30)	5,8%	53,6%	40,1%
orao	(31)	44,2%	47,1%	8,0%
zmaj	(32)	40,6%	9,4%	50,0%
jede	(33)	100%		
zijeve	(34)	52,9%	23,6%	23,6%
mijesi	(35)	43,5%	28,2%	28,3%
slika	(36)	70,3%	19,9%	9,8%
mete	(37)	32,2%	55,1%	12,7%
crta	(38)	80,0%	18,1%	2,0%
kupaju se	(39)	96,4%	0,7%	2,9%
pegla, glačalo	(40)	88,2%	2,4%	8,7%
peca	(41)	84,1%	10,1%	5,8%
čita	(42)	93,8%	4,0%	2,2%
zida	(43)	31,2%	34,8%	34,1%
ključa	(44)	32,6%	52,2%	11,6%
roni	(45)	66,6%	24,6%	8,7%
maše	(46)	73,9%	14,1%	12,0%
trči	(47)	94,2%	4,7%	1,1%
telefonira	(48)	28,3%	68,1%	3,6%
vesla	(49)	27,9%	25,4%	46,7%
pokazuje	(50)	46,2%	29,7%	22,5%

Ukupno:

pravilan odgovor

64,7%

pogresan odgovor

17,4X

bez odgovora

17,9X

Komentar. Samo su u jednom slučaju sva djeca pozitivno odgovorila. Odgovor je bio stopostotan u slike br. 33 sa sadržajem: jede. Više od 90 procenata pravilnih odgovora sadrže slike br. 6 (sunce), 10 (drvo), 11 (češalj), 12 (sat), 14 (erce), 15 (stolica), 20 (cipele), 23 (kljuc), 39 (kupaju se), 42 (čita), 47 (trči) - sve pojmovi koji označuju konkretne i djefijoj predodžbi bliske stvari. Istu tendenciju pokazuje i ljestvica ba 80 do 90 procenata ispravnih odgovora. Konkretni i djeci bliski predmeti uvjetovali su visokoprocenatnu točnost odgovora na primjer slike br. 1 (sator), 2 (vatra), 3 (prozor), 9 (slon), 18 (ruka) itd. Manje od 20% točnih odgovora dale su slike br 16 (lijevak), 22 (sidro), 26 (los, zaraijenjen sa jelen), 30 (uteg, najmanji procent: 5,8%), također konkretni predmeti, ali za di jeté neevakidasnji, neobični, tuđi njegovoj praksi i njegovu interesu strani. Međutim na temelju ovih primjera pogrešan bi bio zaključak da niski procent pravilnih odgovora odražavaju pojmovi djetetu manje više e strani, nepoznati i obratno da dobro poznate stvari automatski uvjetuju visoki procent točnih odgovora. Kada bi tako bilo, tada bi i odgovor slika br. 5 (oblak, 65,2%) i 6 (sunce, 97,IX) morao biti otprilike isti ili obratan tj. u korist oblaka a ne eunca. Oblak je, vjerujem, u godisnjem prosjeku gledano češća pojava od sunca u S vedskoj, ali je ustvari preko 30% (32,1%) datih odgovora u korist sunca, kako to?

Uvjeren sam da je tu posrijedi u prvom redu psiholoski moment. Sunce je simpatičnija pojava, draži predmet od oblaka (možda i zbog toga sto je oblaka i kise u godini previse) i stoga oblubl-jeniji, privlafinijl, te je i rezultat u odnosu na oblak pozitivni-ji. Da na formiranje svijesti i usvajanje vokabulara djeteta utječu različiti faktori dokazuje i primjer slika br. 42 (čita, 93,8%) i 43 (zida, 31,2%). Sadržaj glagola čitati u stalnoj je i neposrednoj vezi djetetova zanimanja, a sadržaj glagola zidati samo u povremenoj i posrednoj vezi; ono taj pojam usvaja tako reći bez vlastitog učešća kada dolazi do njegove realizacije. Intere-eantno je da konaään rezultat ne pokazuje gotovo nikakve razlike između pogrešno datih odgovora i neodgovorenih pitanja. Da su divergencije neujednačene s obzirom na odgovore pojedinih predme-ta, prikazno je u tabeli.

Na formiranje iskaza prema tome i riječi i sposobnost njihove realizacije utjece sve ono što ubrajamo u tzv. socijalni identitet - osobine kao sto su etnička pripadnost, spol itd. sve do starosti i slojne pripadnosti, do situativne uloge kao na primjer profesionalnost u okviru konkretnog zvanja, njegove prakse u svakodnevnom životu. Na oblikovanje svijesti, pamćenja utjece posebice

primarna socijalizacija, doživljena kao iskonaki identitet. 5 ovim u vezi ne smijerna zaboraviti poetojeće razlike u pogledu kompe-tentnosti pružanja ili davanja informacije (dom, dječji vrtić, skala) i vrednovanja jezično-kulturnih podataka, o čemu će jednoga dana ovisiti atupanj identifikacije vlaetitog podrijetla i socija-lnog statusa. Za razvoj 1 stjecanje određenog socijalnog statusa između ostalog važan je i aspekt u kojoj mjeri i kojim situacijama članovi, pripadnici iste zajednice prepoznaju značajke identiteta kao grupna svojstva i na koji ih način koristi za održavanje grupne svijesti. Procesi "grupnoga karaktera" ispoljavaju se pored ostalog i u ostvarivanju određenog tematskog repertuara, u standardnim i tipifinim komunikacijskim formama, eue do oblikovanja specifičnoga grupnog jezika. Iz iskustva htio bih ukazati na još dva važna fenomena: a) na problem formi ispoljavanja u procesu sporazumijevanja pri jeziönim i kulturnim kontaktima i b) na znaäenje tzv. drustveno-dijalekatskih jeziönih varijanti pri formiranju jezika u novoj, stranoj sredini.

Pod kontaktnim situacijama podrazumijevamo slučajeve u kojima treba obraditi, zapravo prevladati jezične i kulturne divergencije sto nastaju s obzirom na jezicnu normu, njezim izbor, na vladanje jezikom uopće. U Njemackoj ove vrste situacija pojavit će se prije svega kod kontakata s Nijemcima koji se služe dijalektom i standardom. Ovdje valja ispitati da li postoji tako nešto kao elementäran način sporazumijevanja. Važno je ovo, jasno, za djecu, koja su prekinuvši, nastavila školovanje u stranoj sredini. Ali uvijek kao najvažnije ostaje pitanje: na koji način je povezano proni-canje, usvajanje, strane kulturne i jezične okoline sa svijesću vlastitog identiteta. Sa sociolingvističkoga glediöta uloga druätveno-dijalekatskih varijanti - regionalnih, drustvenih i individualnih dijalekata, govora pri usvajanju stranog jezika nije nevažna. Govor pojedinca obojen je istovremeno njegovom indi-vidualnošću (idiosinkrazijski moment), regionainom i drustvenom pripadnoéu. U svakom pojedinom slucaju dinamizam navedenih faktora razlicit je. U jednom slučaju prevladat će značajke jedne, a u drugom značajke druge dijalekatske, govorne varijante. Druätvena pripadnost (social dialect) usko je povezana sa jezifinom alojevitostü. Od svin jezicnih kategorija za ovo najbolji dokaz pruža leksik, također i leksik djece. U cjelini gledano radi se

0 razlicitim i nerijetko tesko pronicljivim pojavama. Stoga nije preporučljivo, po mome mišljenju, polaziti od unaprijed razrađenih socijalno-strukturnih koncepcija kojima treba podrediti jezične fenomene. Važnije od toga je promatrati stvarna jeziäna ponaäanja

1 orijentacije, te njih obuhvatiti, opisati i iz toga izvoditi zaključke. I nas je zaključak, ako bismo ukratko sumirali re-zultate sprovedene ankete, slijedeći: Hrvatski jezik koji govore

djeca u SR Njemačkoj valja smatrati nekom posebnom vrsti hrvatskoga "standardnog" jezika. Njega karakteriziraju rudimentaran vokabular, hibridan leksik i jezična mješavina (code switching), preuzimanje sintaktičkih pravila, bolje reći osobina iz siroke socijalne okoline i dr. Uvjeren sam da se iste karakteristike pojavljuju i u hrvatskom jeziku migrantske djece koja žive u Švedskoj, Francuskoj i drugim zemljama.

Primjedbe

1. V. Filipović svrstava posuđenice (anglicizme) u tri skupine: a) nulta adaptacija - ne dolazi do promjene značenja; b) suženje značenja - u broju i području; i c) proširenje značenja - u broju i u području. Isp. MSC (Međunarodni slavistički centar), Beograd-Priština-Trešić 1977., br.6., sv.1., str. 13-24.
2. Isp. Filologija, Zagreb 1978., br. 8, str. 127.
3. Isp. L. Augburger, MSS-Projekt in Mannheim. Unveröffentl. Manuskript, Mannheim 1980, S. 72.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Lexem ist zweifelsohne eine sprachliche Einheit, das in der Hierarchie des Kommunikationssystems eine Sonderstellung einnimmt. Im theoretischen Teil der Ausführungen wird auf genetische Unterschiede hingewiesen, die zwischen der kroatischen Sprache auf der einen und der deutschen bzw. schwedischen Sprache auf der anderen Seite bestehen. Das ist z. B. der Fall mit dem Aspekt bei den Verben oder bei den artikellosen substantivischen Paradigmen und anderem mehr in der kroatischen Sprache (es ist die Rede von denjenigen Kategorien, die im Deutschen bzw. Schwedischen nicht vorkommen).

Für die semantische Wortveränderung der Ausgangs- bzw. Zielsprache werden folgende Äquivalenzmodelle berücksichtigt: totale Äquivalenz; abundante Äquivalenz; partielle Äquivalenz und Nulläquivalenz. Der lexikalischen Analyse im Bereich der Migrantenkinder

jugoslawischer Gastarbeiter lag folgendes Material zugrunde: a) eine Enquete in der Bundesrepublik Deutschland, erarbeitet durch den Mannheimer Studenten Paul Rostohar; b) von der Untersuchungsgruppe JUBA aus Lund erhaltene Daten. Die Auswertung dieser Materialien wurde durchgeführt um zu zeigen; a) welche Art von Fehlern die Migrantenkinder während des Erwerbe der Lexik machen bzw. welchen Einfluss die Ausgangs- oder Fremdsprache bei diesem Prozess ausübt; b) welchen Methoden, welchen Faktoren man insbesondere Rechnung tragen muss um solche Fehler zu vermeiden bzw. sie auf ein möglichst geringes Mass zu begrenzen.

Universität Mannheim